

Савчук Г.В.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

ПОНЯТТЯ ДЕМОКРАТІЇ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ Т.Г. МАСАРИКА

Томаш Масарик був одним з найвідоміших чехів у світовій історії. Завдяки своїй інтелектуальній і політичній діяльності він увійшов в історію не просто як перший президент Чехословаччини, а як символ чеської нації. Його ідеї певною мірою вплинули на розбудову демократичної Чехословацької держави, яка утворилась на уламках Австро-Угорської імперії.

Систематичного і комплексного викладу своєї політичної теорії Т. Масарик не подав. Джерелами у висвітленні його ідей слугували праці, маловідомі виступи та промови стосовно демократії. Це можна пояснити тим, що Т. Масарик в першу чергу був політиком-практиком, однак його філософські погляди випереджували час.

Певною мірою Т. Масарик торкнувся питань даної розвідки у таких працях як «Світова революція», «Росія і Європа», «Чеське питання», «Шлях демократії», «Ідеали гуманності».

Центральною ідеєю філософських поглядів Т. Масарика була демократія, про яку він писав і говорив все своє життя. Однак він використовував даний термін посилаючись на ідеалізовані держави і суспільства. Масарикова демократія це не просто політичне поняття, а частина світогляду, яка входить в релігійну сферу. Власне, в кінці свого життя він зазначив, що «моєю метою було релігійне та моральне: політика була тільки інструментом» [1, с. 31].

В Масариковому розумінні демократія «це державна форма сучасного організованого суспільства, сучасного світогляду, сучасної людини; демократія виростає із цілісного погляду на світ і на життя, із нової точки зору, із нового методу» [2, с. 293].

Згідно з твердженнями Масарика суть демократії була правильно визначена лозунгом «свобода – рівність – братерство» часів Великої французької революції. Такий модерний демократизм йшов і йде проти аристократії, яка ґрунтується на підпорядкуванні між індивідуумами і соціальними групами [3, с. 529]. Саме поняття «демократія» є *contradictio in adjecto* (має протиріччя у визначенні), оскільки означаючи народовладдя, повинне розумітись як керівництво. «Керівництво, адміністрація – головна річ демократії. Для аристократа ж головна річ – панувати» [4, с. 358]. Для управління і керівництва демократичною державою, крім адміністративних знань та організаційної спритності, необхідні політичне чуття і розуміння куди народ і держава направляються. В цьому полягає відмінність між політиком і громадським діячем [2, с. 285].

За його словами, демократія розвивалась як протилежність аристократії, або як він сам висловлювався – теократії. На відміну від останньої уособленням демократії була влада народу, самоврядування на всіх рівнях та повага до

індивідуума [5, с. 41]. У розумінні Масарика, антитеза «аристократизм – демократизм» заключається в принципово різному вирішенні проблеми авторитету. Якщо аристократична нерівність є визнанням і втіленням принципу авторитету імператора або церкви, то демократія посиляється на такі авторитети, як народ, людство, маси, цивілізація, культура, розвиток і т. ін. Але критично мисляча людина може визнати тільки так званий внутрішній авторитет, авторитет етичний [6, с. 165].

Демократія була в першу чергу не системою влади та ритуалів, а принципом, який ґрунтується на гуманності: «справжня демократія заснована на любові і повазі до ближнього і до всіх ближніх, є втіленням Божого порядку на землі» [7, с. 275]. Оскільки основний аргумент на користь демократії політик вбачає у вірі в людину та її цінність, можна також говорити про етичну сторону цього поняття.

Розгляд демократії в релігійному ключі визначається її етичною основою. Демократизм у нього виступає як антитеологічний і антицерковний, однак в такому розумінні демократія не протиставляється релігії: «Ісусове вчення, вчення любові до ближнього та загальної рівності, не є аристократичним, навпаки. З любові до ближнього, із синівства Божого, як на мене, випливає справжній демократизм» [7, с. 275].

Для Масарика демократія є не лише державною і адміністративною формою, а й поглядом на життя і на світ. Таким чином, перший президент Чехословацької республіки порушив у державно-політичній площині питання про людський вимір демократії, який, на його переконання, може стати надійним бар'єром на шляху нейтралізації будь-яких протиправних та аморальних проявів у державному житті [8, с. 20]. Таку думку підтверджують слова його бесід з К. Чапеком: «демократіє є не лише державною формою, не лише тим, що записано в конституціях; демократія – це погляд на життя, що полягає в довірі до людей, у людяності і людськості, а довіря не буває без любові і любові немає без довіри» [7, с. 275].

В своїх порівняльних аналізах тогочасних політичних систем Т. Масарик демонстрував як повагу до конституційних систем Британії та Америки, так і ворожість до абсолютистських монархій (в тому числі і Габсбурзької). На його думку, держава і політика повинні були мати національний зміст в якому повинна була б відображатись чеська боротьба за право на державу і незалежність, а також гуманістичний підхід до світу і життя [5, с. 41].

Значною мірою саме завдяки авторитету Т. Масарика Чехословаччина зуміла на відміну від сусідніх країн піти шляхом будівництва демократичної республіки, а не авторитарної системи. Можна сказати, звичайно, що і це був авторитаризм (якщо буквально слідувати значенню слова «авторитет»), але він не використав (або використовував у значно меншій мірі) інструменти недемократичного примусу [9, с. 428].

Отже, демократія розуміється Т. Масариком не лише як форма організації влади та управління, являє собою сенс політичного та суспільного життя і одночасно є внутрішньою цінністю.

Список використаних джерел:

1. Orzoff A. Battle for the Castle: The Myth of Czechoslovakia in Europe, 1914-1948. – Oxford University Press, 2009. – 286 s.
2. Масарик Т. Г. Мировая революция / Т. Г. Масарик; пер. Н. Ф. Мельниковой-Папоушек. – Прага, 1926-1927. – 2 т. – 391 с.
3. Масарик Т. Г. Россия и Европа. Эссе о духовных течениях в России. – Кн. II. – Ч. 2. – СПб.: Изд-во Русского Христианского гуманитарного института, 2004. – 720 с.
4. Добірні думки професора Т. Гаррік-Масарика: з нагоди 75 літ життя, 1850-1925 / ред. М. Галаган [та ін.]. – Прага: Український громадський комітет в Ч.С.Р., 1925. – 468 с.
5. Gordon Skilling H. T.G. Masaryk: Proti proudu 1882-1914. – Praha: Práh, 1995. – 243 s.
6. Нагорняк М. М. Національно-державницька концепція Томаша Масарика: Монографія. – К.: Логос, 2009. – 368 с.
7. Чапек К. Бесіди з Томашем Масариком / Карел Чапек; [пер. З чес. Л. Кіцила; післясл. М. Нагорняка]. – Львів: Астролябія, 2010. – 464 с.
8. Нагорняк М. Томаш Масарик про внутрішні проблеми демократичного розвитку / М. Нагорняк // Політ. менеджмент. – 2010. – № 4. – С. 16-24.
9. Травин Д., Маргания О. Европейская модернизация. – М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб: Terra Fantastica, 2004. – 665 с.